

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/poznanski-czerwiec-56/92990,Swiadectwo-ocalonej-pamieci-Muzeum-Powstania-Poznanskiego-Czerwiec-1956-r.html>

Projekty zgłoszone w konkursie na Pomnik Poznańskiego Czerwca 1956. Fot. Piotr Białek

ARTYKUŁ

Świadectwo ocalonej pamięci. Muzeum Powstania Poznańskiego - Czerwiec 1956 r.

OKRES HISTORYCZNY

(1948-1956) Stalinizm w Polsce

Autor: KINGA PRZYBOROWSKA 29.06.2022

W samym sercu Poznania, w przyziemiu dawnego zamku cesarza Wilhelma II, mieści się Muzeum Powstania Poznańskiego - Czerwiec 1956, jeden z pięciu oddziałów Wielkopolskiego Muzeum Niepodległości. Poprzez swoją działalność

przypomina o trudnej historii tego regionu i stanowi ważne świadectwo pamięci o przełomowym roku 1956.

Przez długie lata cenzura skutecznie pilnowała, aby spuszczone nad Poznańskim Czerwcem „żałobna kurtyna milczenia” się nie podniosła. W oficjalnym dyskursie tematu Czerwca '56 nie poruszano. Jednak próba wymazania tego wydarzenia ze zbiorowej świadomości Polaków nie spowodowała jego usunięcia z pamięci indywidualnej. Pod spuszczone „kurtyną” bliscy ofiar oraz uczestników pielęgnowali pamięć o roku 1956, dzieląc się wspomnieniami z przedstawicielami następných pokoleń.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych o Czerwiec '56 upominała się opozycja demokratyczna. Odprawiano Msze św. z okazji rocznic, odwiedzano groby ofiar, m.in. najmłodszej z nich – trzynastoletniego Romka Strzałkowskiego¹. Przełomowym momentem na drodze do upamiętnienia Poznańskiego Czerwca była 25. rocznica rewolty. Oficjalne obchody uświetniono bogatym programem, którego główny punkt stanowiło odsłonięcie w centrum miasta, na pl. Mickiewicza, pomnika Poznańskiego Czerwca 1956. Ulokowanie w historycznej przestrzeni „czarnego czwartku” monumentu wznoszącego się ponad miastem miało przypominać nie tylko mieszkańcom stolicy Wielkopolski, lecz i turystom, że w powojennej Polsce właśnie „stąd upomniano się po raz pierwszy” o „wolność, godność i o chleb”.

Wraz z narodzinami III RP można było zacząć jawnie i głośno mówić o poznańskim roku 1956. Wówczas też coraz częściej zaczęto zwracać uwagę na to, że mimo obecności w przestrzeni miejskiej pomników oraz podejmowania działań upamiętniających Czerwiec '56 nadal brakuje miejsca, w którym można by poznać i przeżyć historię „czarnego czwartku”. Uczestnicy wydarzeń zgodnie uważali, że najwłaściwszą formą upamiętnienia ich nierównej walki z komunistami byłoby muzeum.

Muzeum Powstania Poznańskiego
- Czerwiec 1956; fragment

wystawy przedstawiający ul.
Poznańską. Fot. Piotr Białek

Żywa lekcja historii

Decyzja o powołaniu w 1997 r. nowego oddziału Wielkopolskiego Muzeum Walk Niepodległościowych² była kolejnym przełomowym momentem na drodze przywracania pamięci Czerwca '56³. Co prawda przez pierwsze trzy lata Muzeum Poznańskiego Czerwca 1956 nie miało siedziby i funkcjonowało jako placówka naukowo-badawcza, jednak już wówczas zaczęto gromadzić zbiory związane z „pierwszym buntem społeczeństwa PRL-u”, skutecznie rozbudowując powstającą kolekcję. Dzięki staraniom środowisk kombatanckich oraz wielkopolskiej Solidarności w 2000 r. udało się pozyskać dla muzeum pomieszczenia w Zamku. Uroczyste otwarcie pierwszej ekspozycji odbyło się 10 czerwca 2002 r. Autorzy – Włodzimierz Grajewski (ówczesny kierownik Muzeum), Filip Leśniak (pracownik Instytutu Pamięci Narodowej) oraz Krystyna Jankowiak – przygotowali ją w oparciu o mało znane dotąd dokumenty i fotografie. Narrację uzupełniały eksponaty prezentowane w gablotach, m.in. pamiątki po Strzałkowskim. Muzeum w takiej formie funkcjonowało zaledwie cztery lata. Nie sposób pominąć istotnej roli, jaką odegrało w upowszechnianiu wiedzy o Poznańskim Czerwcu, jednak utrudniony dostęp, niewielka powierzchnia (90 m kw.), skromna i tradycyjna ekspozycja powodowały, że nie sprostało oczekiwaniom publiczności i było poddawane krytyce⁴.

Akcja „Światełko dla Czerwca
1956”. Fot. ze zbiorów
Wielkopolskiego Muzeum
Niepodległości

Po latach przymusowego wymazywania z pamięci Czerwca '56 mieszkańcy stolicy Wielkopolski, szczególnie uczestnicy wydarzeń, pragnęli miejsca pamięci adekwatnego do rozmiaru tragedii.

Ówczesny dyrektor WMWN Lech Dymarski postanowił wykorzystać zbliżającą się 50. rocznicę Poznańskiego Czerwca i przy poparciu zastępcy prezydenta Poznania Macieja Frankiewicza rozpoczął starania o nową siedzibę dla oddziału. Rozważano różne lokalizacje, jednak ostatecznie uznano, że dotychczasowa, ze względu na umiejscowienie w rejonie historycznych wydarzeń Poznańskiego Czerwca i zarazem w pobliżu pomnika, jest najwłaściwsza. Dla przyszłego muzeum wyznaczono pomieszczenia o powierzchni 500 m kw., z czego 350 m kw. przeznaczono na wystawę⁵. Zespół muzealników pod kierownictwem ówczesnej szefowej działu naukowo-wystawienniczego WMWN Barbary Fabiańskiej od początku zakładał, że ekspozycja będzie miała charakter narracyjny i multimedialny⁶, tak by stanowić „żywą lekcję historii”.

Pierwsze muzeum narracyjne

4 października 2007 r. otwarto Muzeum Powstania Poznańskiego – Czerwiec 1956, pierwsze w Poznaniu muzeum narracyjne⁷. Przed wejściem ustawiono kilkumetrowe kamiennie-stalowe cyfry tworzące rok: 1956. Narrację ekspozycji stałej, zatytułowanej „Powstanie Poznańskie 1956 – ocalona pamięć”, zbudowano wokół hasła „Miasto zbuntowało się nieprzypadkowo”, by wykazać, dlaczego zdyscyplinowani poznaniacy, ludzie ceniący porządek, zdecydowali się z okrzykiem „Mamy dość” stanąć do walki o byt, wolność i własną tożsamość⁸.

Po przekroczeniu progu muzeum znajdujemy się w mieszkaniu typowej poznańskiej rodziny z lat pięćdziesiątych XX w., dla której pielęgnowanie tradycji i pamięci o przodkach było wartością samą w sobie. Twórcom ekspozycji zależało na tym, aby pokazać, że walka o polskość toczyła się przede wszystkim za zamkniętymi drzwiami mieszkania. Poczucie własnej tożsamości skonfrontowane z niesprawiedliwością i wyzyskiem dało swój wyraz 28 czerwca 1956 r. na ulicach Poznania.

Projekty zgłoszone w konkursie na Pomnik Poznańskiego Czerwca

1956. Fot. Piotr Białek

To właśnie na te ulice „zbuntowanego miasta”, które stanowią najbardziej rozległą część ekspozycji, trafia widz w następnym etapie swojej muzealnej podróży. Krocząc śladami demonstrantów po wybrukowanej powierzchni, odkrywa kolejne istotne momenty czerwcowej rewolty ukazane przez pryzmat zarówno zbiorowych, jak i indywidualnych historii. W drodze towarzyszą mu relacje świadków. Na fotografiach – wyeksponowanych w odpowiedniej wielkości – celowo wydobyto barwy narodowe i ślady krwi, aby pokazać powagę i dramatyzm sytuacji. Zastosowanie powiększeń ukazujących twarze demonstrantów było zamierzonym zabiegiem kuratorki Barbary Fabiańskiej, która chciała w ten sposób zachęcić poznaniaków do poszukiwania na zdjęciach samych siebie i swoich bliskich⁹. W tej części muzeum umieszczono rekwizyty i eksponaty wiążące się z przebiegiem demonstracji – makieta tramwaju, ławka, rower, „okuloki” wskazują na dołączające do strajku liczne grupy społeczeństwa, z kolei makieta czołgu T-34 przypomina o interwencji ludowego Wojska Polskiego. O efektach tej nierównej walki świadczą umieszczone w podłodze, wyposażone w głośniki „kamienie” opowiadające o losach ofiar.

Z ulic można przejść do kolejnych pomieszczeń. Prezydialna sala Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej wypełniona propagandowymi plakatami, Wojewódzki Urząd ds. Bezpieczeństwa Publicznego z symboliczną salą przesłuchań, celą i sądem – wszystkie te miejsca tworzą spójną opowieść o Czerwcu '56. Twórcom ekspozycji przyznano Grand Prix i statuetkę „Izabelli” w konkursie na wydarzenie muzealne roku 2007 w Wielkopolsce¹⁰.

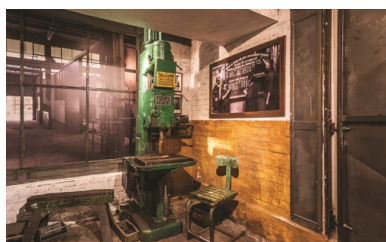
**Zrekonstruowana cela więzienna,
w której przetrzymywano
uczestników Poznańskiego
Czerwca. Fot. Mariusz Forecki**

Przez kolejne lata funkcjonowania muzeum było sukcesywnie modyfikowane i poszerzane¹¹. Istotny element tych zmian stanowiło zaadaptowanie pomieszczeń imitujących fabrykę (2013) oraz klatkę schodową starej kamienicy (2016). W muzeum prezentowano również wystawy czasowe, a jedna z nich, „Wokół Pomnika Poznańskiego Czerwca 1956” (2015) autorstwa Marii Skrzypczak, ze względu na istotne walory merytoryczne została włączona do ekspozycji stałej.

Jeszcze nowocześniej

Prowadzone badania nad Poznańskim Czerwcem, pozyskanie wielu cennych muzealiów oraz wsparcie partnera strategicznego muzeum – Totalizatora Sportowego LOTTO – wpłynęły na podjęcie w 2019 r. decyzji o unowocześnieniu ekspozycji. 16 czerwca 2020 r. otwarto zmodernizowaną wystawę Muzeum Powstania Poznańskiego – Czerwiec 1956¹². Wraz z kuratorem Łukaszem Szudarskim przygotowałam ją w oparciu o istniejącą ekspozycję, jednakże budując narrację, zaakcentowaliśmy wątki dotąd nieobecne w muzealnej przestrzeni. Przetrwiała idea muzeum narracyjnego, a wykorzystanie licznych artefaktów oraz nagrań dźwiękowych pozwala widzowi poczuć się świadkiem wydarzeń toczących się na ulicach Poznania. Wprowadzone modyfikacje sprawiły, że sporo miejsca na wystawie zajmuje obecnie odwzorowanie życia codziennego. Niemal całkowicie zmieniono „mieszkanie”, aranżując w jego przestrzeni kuchnię oraz pokój dzienny, w którym ściany malowane „z wałka” zdobią liczne fotografie rodzinne, m.in. powstańców wielkopolskich.

Spacerując po „zbuntowanym mieście” – symboliczną ul. Wolności oraz ulicami Kochanowskiego, Poznańską, przy których toczyły się walki – zwiedzający mogą się zapoznać z niepublikowanymi dotąd fotografiami, m.in. wykonanymi przez gości targowych, z relacjami oraz nowymi eksponatami. Są wśród nich pamiątki po Strzałkowskim (plecak, nuty, gry), mundury, sprzęt medyczny. W przestrzeni zaakcentowano udział w wydarzeniach m.in. gości targowych, pracowników MPK, dzieci i młodzieży, służby zdrowia. Na ul. Poznańskiej w kostkę brukową wkomponowano przedmioty codziennego użytku, jak gdyby zgubili je ludzie uciekający przed strzałami. Przy czołgu zbudowano barykadę. Fotografie ofiar ulokowano na wysokości wzroku, tak aby zwiedzający mógł spojrzeć im w oczy, a tablica z ich nazwiskami przypomina monument. W sali prezydialnej pojawiły się nowe materiały, m.in. kartki urodzinowe dla Stalina. Fabrykę wzbogacono chociażby o tablicę z robotniczymi postulatami, gablotę z pamiątkami robotników oraz nagrania dźwiękowe. W pomieszczeniach poświęconych represjom zaprezentowano mundur milicjanta, rekwizyty (m.in. młotek sędziowski), muzealia, nagrania, fotografie oraz niepublikowane dotąd dokumenty. Ostatnia sala ekspozycyjna jest poświęcona historii „poznańskich krzyży”. Autorzy nie zakończyli narracji na 1981 r., lecz poprzez ukazanie pamiątek związanych z kolejnymi rocznicami podkreślili misję muzeum – pamięć o Czerwcu '56 trwa i musi trwać w kolejnych pokoleniach.

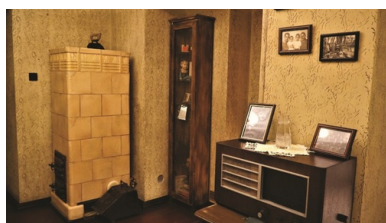

**przedstawiający miejsce pracy w
Zakładach Przemysłu Metalowego
im. Józefa Stalina w Poznaniu.
Fot. Mariusz Forecki**

Ludzie z misją

Świadomość wypełniania misji towarzyszy muzealnikom na co dzień. Placówka od lat kultywuje pamięć o Czerwcu '56 poprzez przygotowywane wystawy czasowe, publikacje oraz wiele projektów i działań edukacyjnych. Uczestnicy Poznańskiego Czerwca czynnie wspierają funkcjonowanie muzeum. Podczas prowadzonych zajęć edukacyjnych mają pogadanki z dziećmi i młodzieżą. Spotkanie ze świadkiem historii staje się naturalnym łącznikiem między światem wykreowanym na ekspozycji a współczesnym. Dzięki temu młode pokolenie jeszcze chętniej włącza się w cykliczne projekty, m.in. „Test wiedzy o Poznańskim Czerwcu” czy konferencję „Młodych rozprawa nad Czerwcem '56”, na którą uczniowie przygotowują wystąpienia w dogodnej dla siebie formie (śpiew, rekonstrukcja, wiersz, wykład, film).

Jednym z najważniejszych działań prowadzonych przez muzeum jest bez wątpienia odbywająca się dwa razy w roku akcja „Światełko dla Czerwca '56”, zapoczątkowana z mojej inicjatywy w 2016 r. Dzieci i młodzież z przedszkoli i szkół w całej Polsce odwiedzają groby ofiar i uczestników Czerwca '56, a także osób przez lata podtrzymujących pamięć o tej rewolcie, by zapalić symboliczne światełko pamięci. Prowadzone są też zajęcia edukacyjne. Warto wspomnieć, że akcja „Światełko dla Czerwca '56” uzyskała tytuł Wydarzenia Historycznego roku 2017 w konkursie organizowanym przez Muzeum Historii Polski¹³ oraz III nagrodę w konkursie na wielkopolskie wydarzenie muzealne „Izabella 2017”. Uzupełnieniem akcji była zorganizowana przez muzeum wystawa poświęcona ofiarom Czerwca '56 – „Jeśli ludzie zamilkną, kamienie wołać będą” (2018).

**Rekonstrukcja mieszkania rodziny
poznańskiej z lat pięćdziesiątych
XX w. Fot. Piotr Białek**

Zespół muzeum współpracuje w organizacji różnorodnych działań propagujących pamięć Czerwca '56. Jest wśród nich m.in. „LOTTO Poznański Czerwiec '56. Bieg Pamięci”, realizowany przez APS Agency Sobczak Rosa¹⁴. Warto podkreślić, że poprzez udział w biegu można wesprzeć akcję „Paczka dla uczestnika Czerwca '56”, prowadzoną przy udziale przedszkoli, szkół i osób prywatnych przez muzeum i grupę rekonstrukcyjną Teatr'a Impro Drama Semper Fidelis.

Muzeum Powstania Poznańskiego – Czerwiec 1956 stanowi istotne świadectwo pamięci o Czerwcu '56. Poprzez jej kultywowanie uczy młodych ludzi szacunku dla wydarzeń historycznych i ich uczestników. Choć Poznański Czerwiec jest już obecny w świadomości społecznej – świadczą o tym m.in. ustanowienie Narodowego Dnia Pamięci Poznańskiego Czerwca 1956, wizyta w muzeum prezydenta RP Andrzeja Dudy w towarzystwie prezydenta Węgier Jánosa Ádera, a także przypominanie bohaterów Czerwca '56 podczas uroczystości państwowych – to nadal jego historia bywa ograniczana do wymiaru regionalnego.

Wystawa „Poznański Czerwiec 1956. Oblicza buntu i jego pamięć”, przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Poznaniu oraz Wielkopolskie Muzeum Niepodległości

Arena pamięci

[Przypadająca na 2021 rok – red.]* 65. rocznica była momentem, w którym kolejny raz mogliśmy przypomnieć, jak ważnym wydarzeniem nie tylko dla Poznania, lecz dla całej Polski był poznański rok 1956. W muzeum obchodom towarzyszyło hasło „PAMIĘĆ”. Wokół niego zbudowany został program: zajęcia cykliczne, filmy promujące i edukacyjne, publikacja oraz przygotowywana we współpracy z IPN wystawa plenerowa

Poznański Czerwiec 1956. Oblicza buntu i jego pamięć, przeznaczona do prezentacji w najważniejszych miastach regionu oraz w Warszawie. Poznań znów zamienił się w arenę pamięci o Czerwcu '56. Przypomniano o „czarnym czwartku” oraz jego bohaterach – zbiorowych i indywidualnych.

Oby tym razem pamięć o Czerwcu zakorzeniła się głęboko w świadomości Polaków. Muzeum Powstania Poznańskiego – Czerwiec 1956 jest otwarte przez cały rok. Niech dowodem społecznej pamięci będą coraz częstsze wizyty zwiedzających i wpisy w księdze pamiątkowej, które przeczytają kolejne pokolenia.

Tekst pochodzi z numeru 6/2021 „Biuletynu IPN”

¹ P. Grzelczak, *Poznański Czerwiec 1956. Walka o pamięć w latach 1956–1989*, Poznań 2016, s. 366–367.

² 10 lutego 2015 r. Uchwałą Rady Miasta Poznania nr VII/38/VII/2015 zmieniono nazwę Wielkopolskiego Muzeum Walk Niepodległościowych na Wielkopolskie Muzeum Niepodległości.

³ Archiwum Wielkopolskiego Muzeum Niepodległości, Statut Wielkopolskiego Muzeum Walk Niepodległościowych w Poznaniu z 16 XII 1997 r., k. 3.

⁴ M. Skrzypczak, *Muzeum Powstania Poznańskiego – Czerwiec 1956*, [w:] *Katalog Muzeum Powstania Poznańskiego – Czerwiec 1956*, red. K. Przyborowska, Poznań 2017, s. 61–62.

⁵ M. Skrzypczak, *Muzeum Powstania Poznańskiego – Czerwiec 1956. Historia i charakter funkcjonowania*, „Światowid. Rocznik Muzeum PRL-u” 2016, nr 3, s. 26.

⁶ Wśród osób odpowiedzialnych za opracowanie głównych założeń scenariusza przyszłej ekspozycji byli Jacek Maruniewicz, Krzysztof Płonka i Jan Szymański.

⁷ *Muzeum Poznańskiego Czerwca 1956 otwarte*, „Panorama Wielkopolskiej Kultury” 2007, nr 9–10, s. 1–2.

⁸ B. Fabiańska, *Miasto zbuntowało się nieprzypadkowo*, „IKS Poznański Informator Kulturalny, Sportowy, Turystyczny” 2006, nr 182.

⁹ M. Skrzypczak, *Muzeum Powstania Poznańskiego...*, s. 69.

¹⁰ Konkurs organizowany co roku przez Fundację Muzeów Wielkopolskich.

¹¹ W latach 2011 i 2016 zmodyfikowano część ekspozycji dotyczącą represji; byłam odpowiedzialna za całość prac.

¹² R. Pogrzebny, *Ponownie otwarto Muzeum Czerwca '56*, <https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/ponownie-otwarto-muzeum-czerwca-56> [dostęp: 29 IV 2021 r.].

¹³ P. Bojarski, *Poznańska akcja „Światelko dla Czerwca '56” najlepsza w kraju*, <https://poznan.wyborcza.pl/poznan/7,36001,23481440,poznanska-akcja-swiatelko-dla-czerwca-najlepsza-w-kraju.html> [dostęp: 29 IV 2021 r.].

¹⁴ Zobacz: Bieg i Sztafeta Pamięci Czerwca 1956, biegczerwca56.pl [dostęp: 29 IV 2021 r.].

* W pierwodruku ostatni akapit ujęty był w czasie teraźniejszym - adekwatnie do aktualnego toku wydarzeń rocznicowych w 2021 r.

COFNIJ SIĘ